

Afdækning af indsatser for gravide kvinder med skadeligt rusmiddelbrug

Beskrivelse af aktuelle indsatser og forslag til fremadrettede indsatsmodeller for Midtjylland

13. januar

2023

Socialstyrelsen udsendte den 26. november 2019 en Central Udmelding til landets kommunalbestyrelser med målgruppen udsatte gravide kvinder med et skadeligt rusmiddelbrug og behov for døgnbehandlingsindsatser. De midtjyske kommuner besvarede udmeldingen i 2020, hvoraf det fremgik at grundet socialstyrelsens definition af, at målgruppen skulle have behov for døgnbehandlingsindsatser, så var der ikke kendskab til nogen i målgruppen i Midtjylland.

Socialstyrelsen er fortsat af den opfattelse, at målgruppen af udsatte gravide med et skadeligt rusmiddelforbrug har en størrelse, der gør det relevant at videreføre sagsbehandlingen af den Centrale Udmelding. Derfor har Socialstyrelsen den 27. september 2022 sendt en anmodning til alle landets kommuner om en opdateret beskrivelse af aktuelle indsatser og forslag til fremadrettede indsatsmodeller til målgruppen. Det er denne anmodning, der er baggrunden for nærværende beskrivelse.

INDHOLD

1. RESUME	1
2. INDLEDNING	2
2.1 Baggrund	2
2.2 Målgruppe	2
2.3 Proces og metode	2
3. TEMA 1: BESKRIVELSE AF AKTUELLE INDSATSER	4
3.1 Formål med beskrivelsen	4
3.2 De midtjyske kommuners aktuelle arbejde med målgruppen.....	4
3.3 De midtjyske kommuners aktuelle organisering ift. indsatsen.....	5
TIL FREMADRETTEDE INDSATSMODELLER	5
4.1 Formål med beskrivelsen	5
4.2 De midtjyske kommuners fremadrettede faglige tilrettelæggelse af indsatsen	6
4.3 De midtjyske kommuners fremadrettede organisering ift. indsatsen	7

1. RESUME

Denne afrapportering indeholder de midtjyske kommuners behandling af Socialstyrelsens anmodning om en opdateret beskrivelse af aktuelle indsatser og forslag til fremadrettede indsatser for målgruppen af gravide kvinder med skadeligt rusmiddelbrug og behov for højt specialiseret døgnindsatser.

De midtjyske kommuner melder tilbage, at man kun i meget begrænset grad har kendskab til den gruppe af kvinder, som profiterer af misbrugsbehandling på et døgntilbud, der er beskrevet i Den Centrale Udmelding. Det er ikke en målgruppe, som man ser særligt ofte. Men enkelte kommuner støder på målgruppen, og der efterspørges i visse tilfælde et højt specialiseret døgntilbud, som kan imødekomme behovet for både familie- og rusmiddelbehandling.

De midtjyske kommuners bidrag ift. at komme med forslag til den fremadrettede indsats har karakter af bidrag til en videre dialog om løsningen af udfordringen med at etablere et højt specialiseret døgntilbud for udsatte gravide, der ikke profiterer af den ambulante behandling. DASSOS bidrager gerne hertil og ser frem til den videre dialog med Socialstyrelsen.

2. INDLEDNING

2.1 Baggrund

Socialstyrelsen udsendte den 26. november 2019 en Central Udmelding om udsatte gravide kvinder med et skadeligt rusmiddelbrug og behov for døgnbehandlingsindsatser. Den Centrale Udmelding indeholdt en række spørgsmål til, hvordan kommunerne i hver region planlægger og koordinerer indsatser til målgruppen. På den baggrund udarbejdede de midtjyske kommuner i 2020 en fælles rapport, som svarede på Socialstyrelsens spørgsmål.

Socialstyrelsen er fortsat af den opfattelse af, at målgruppen af udsatte gravide med et skadeligt rusmiddelbrug har en størrelse, der gør det relevant at videreføre sagsbehandlingen af den centrale udmelding. Derfor sendte Socialstyrelsen den 27. september 2022 en anmodning til alle landets kommuner om en opdateret beskrivelse af, hvilke aktuelle indsatser kommunerne arbejder med i forhold til målgruppen, samt hvilke forslag kommunerne ser for fremadrettede indsatser til målgruppen, herunder døgnbehandlingsindsatser. Det er denne anmodning, der er baggrunden for nærværende beskrivelse.

2.2 Målgruppe

Socialstyrelsens definition af målgruppen

Målgruppen beskrives i den centrale udmelding som værende udsatte gravide kvinder med et skadeligt rusmiddelbrug, herunder et skadeligt forbrug af enten stoffer eller alkohol. Målgruppens problemer er komplekse med både udsathed, rusmiddelbrug og samtidig psykiatrisk sygdom. Rusmiddelbrug og psykiatriske udfordringer kan være overlappende og kræver samtidig behandling. Det er derfor vigtigt, at indsatserne er sammentænkte og koordinerede.

Målgruppen for den centrale udmelding er af Socialstyrelsen defineret til at omfatte følgende kvinder:

- De er gravide og har et samtidigt skadeligt rusmiddelbrug af stoffer og/eller alkohol.
- De har derudover en eller flere sociale problemstillinger som fx hjemløshed eller psykisk sårbarhed.
- De kan ikke fastholdes og hjælpes tilstrækkeligt i den ambulante misbrugsbehandling samt i den specialiserede ambulante svangeromsorg.
- De har behov for en specialiseret og intensiv døgnbehandlingsindsats, hvor de skærmes og modtager helhedsorienteret behandling og støtte.

Målgruppen for den centrale udmelding er af Socialstyrelsen defineret til *ikke* at omfatte:

- De er gravide og har et misbrug, men kan fastholdes i og profiterer tilstrækkeligt af den specialiserede ambulante svangeromsorg, der tilbydes i familieambulatorierne og i eksisterende ambulante misbrugsbehandling.

2.3 Proces og metode

Socialstyrelsen har anmodet om, at de midtjyske kommuner dels beskriver deres aktuelle arbejde med at tilbyde målgruppen helhedsorienteret støtte og behandling og dels beskriver fremadrettede indsatsmodeller, som kan bidrage til den faglige dialog om tilrettelæggelse af de bedst mulige behandlingsindsatser til målgruppen. For at kunne beskrive dette arbejde bedst muligt har de midtjyske kommuner valgt at facilitere en kvalitativ dialog på tværs af kommunerne.

Den kvalitative dialog har haft form af et dialogmøde¹, hvor der er inviteret repræsentanter fra de midtjyske kommuner, som enten har en særlig faglig viden om målgruppen eller et ledelsesmæssigt ansvar i forhold til det socialfaglige arbejde med målgruppen. Der har været lagt vægt på at komme hele vejen rundt om den faglige viden og det faglige arbejde med målgruppen og deres familie, hvorfor deltagerne bl.a. har været:

---

¹ Dialogmødet foregik den 10. januar 2023 og foregik via teams.

ledere af rusmiddelcentre, rusmiddelkonsulenter, sundhedsplejersker, samt ledere for afdelinger der har ansvar for eks. rusmiddelindsatser, familieområdet og myndighed.

På dialogmødet er der via en spørgeguide faciliteret en dialog med udgangspunkt i Socialstyrelsens to temaer:

- Tema 1: Beskrivelse af aktuelle indsatser
- Tema 2: Forslag til fremadrettede indsatsmodeller

Efter dialogmødet er processen følgende:

- Udarbejdelse af udkast til en rapport til besvarelse af Socialstyrelsens anmodning, som fremlægges for DASSOS den 17. januar 2023.
- Godkendelse af rapport i KD-Net 27. januar 2023.
- Godkendelse af besvarelsen i KKR Midtjylland den 10. februar 2023.

Nedenfor beskrives de midtjyske kommuners aktuelle og fremadrettede arbejde med målgruppen med udgangspunkt i Socialstyrelsens anmodning og de to temaer heri.

UDKAST

3. TEMA 1: BESKRIVELSE AF AKTUELLE INDSATSER

3.1 Formål med beskrivelsen

Socialstyrelsen beskriver i anmodningen, at de ønsker svar på følgende:

Formålet med beskrivelsen er, at kommunerne får mulighed for at bestyrke Socialstyrelsen i, at der på nuværende tidspunkt arbejdes med højt specialiserede, koordinerede, helhedsorienterede indsatser til målgruppen, herunder også hvilke døgnbehandlingsindsatser kommunerne udvikler til målgruppen.

Nedenfor følger de midtjyske kommuners svar på anmodningen om beskrivelse af tema 1.

3.2 De midtjyske kommuners aktuelle arbejde med målgruppen

Nedenfor beskrives kortfattet de midtjyske kommuners arbejde med udsatte gravide kvinder med et skadeligt rusmiddelforbrug. Der tages nedenfor udgangspunkt i kommunernes indsats ift. hele målgruppen udsatte gravide med et skadeligt rusmiddelforbrug og ikke kun indsatsen ift. delmålgruppen af udsatte gravide med et skadeligt rusmiddelforbrug, som ikke kan fastholdes i den ambulante indsats i familieambulatorierne og i den eksisterende misbrugsbehandling og derfor har behov for en specialiseret og intensiv døgnbehandlingsindsats (jf. målgruppen for den centrale udmelding). Dette fordi der ikke så mange kvinder i Midtjylland, der tilhører målgruppen for den centrale udmelding.

Opsporing

Der finder en opsporing sted af de udsatte gravide kvinder med et skadeligt rusmiddelforbrug via kommunale og regionale aktører. Det sker bl.a. via kommunen (sundhedsplejen, beskæftigelsesafdelingen, det lokale rusmiddelcenter m.v.), jordemoderpraksis og egen læge.

Man skal i forbindelse med opsporingen være opmærksom på følgende:

- Ift. sundhedsplejens rolle i opsporingen er det ikke et krav, at der skal være graviditetsbesøg hos gravide kvinder. Nogen kommuner giver til alle, andre giver kun til førstegangsfødende. Det er ikke ensartet på tværs af kommuner.
- Tilflyttere fra anden kommune under graviditet: Opsporingen er afhængig af viden overdraget fra fraflytterkommunen.
- Anbragte – hvordan kan vi koordinere ift. forebyggelse og overvejelser om graviditet.

Nogle udsatte gravide går under radaren, når de ikke fysisk viser tegn på misbrug og ikke henvender sig for at få hjælp. Men det formodes ikke at være mange.

Indsatser og faglige tilgange

Overordnet set er det vurderingen, at de midtjyske kommuner har en helhedsorienteret og individuel tilgang til gravide kvinder med et skadeligt rusmiddelforbrug. Den helhedsorienterede indsats består i et samarbejde mellem kvinden, kvindens netværk, og alle relevante kommunale og regionale parter. Man kigger individuelt ind i, hvad kvinden og familien har behov for.

Der bliver nævnt følgende fagligheder/kompetencer, der indgår i den helhedsorienterede indsats med de udsatte gravide:

- Familieambulatoriet i Midtjylland²
- Familieafdelingen

---

² Familieambulatoriet er en tværfaglig enhed bestående af fødselslæger, jordemødre, socialrådgivere, børnelæger og psykologer, som varetager den specialiserede, forebyggende og behandlende svangreomsorg for kommende familier indenfor målgruppen.

- Kommunale rusmiddelcentre
- Sundhedsplejen
- Kommunalt tilrettelagte tilbud til gravide, som har særlige udfordringer
- Beskæftigelsesforvaltningen
- Socialafdelingen
- Jordemoderpraksis
- Almen praksis (egen læge)
- Bostøtte

I langt de fleste tilfælde håndteres behandlingen ambulant, og i den forbindelse fremhæves især samarbejdet med Familieambulatoriet, som anses som en central aktør.

Det forekommer, at kommunerne anvender døgndækket misbrugsbehandling af gravide, nemlig i de få tilfælde hvor kvinderne ikke profiterer af ambulant misbrugsbehandling. Her nævnes fx anvendelse af Bethesda og Sct. Ols. Det nævnes også, at man i visse tilfælde i stedet ville foretrække et højt specialiseret døgnbehandlingstilbud for udsatte gravide med et skadeligt rusmiddelforbrug, hvis der fandtes et sådant. Det er ikke et krav, at dette skal være matrikelfast.

Kommunerne fremhæver, at der er meget få i målgruppen, men selv dem, der er, ville ikke nødvendigvis kunne anbringes på et højt specialiseret døgntilbud, hvis det fandtes, da ikke alle kvinder vil indgå frivillige aftale grundet manglende motivation.

3.3 De midtjyske kommuners aktuelle organisering ift. indsatsen

Eksempler på samarbejdsaftaler der vedrører hele målgruppen af udsatte gravide med et skadeligt rusmiddelforbrug:

Overordnede aftaler:

- Samarbejdsaftale om Familieambulatoriet ([link](#))
- Samarbejdsaftale om fælles gravidteam for sårbare gravide ([link](#))
  - Eks: Fælles gravidteam for sårbare gravide i Norddjurs Kommune

Lokale aftaler:

- Samarbejdsaftale mellem Rusmiddelcentret og Sundhedsplejen i Skive Kommune
- Samarbejdsaftale mellem Familieambulatoriet Skejby Sygehus og Syddjurs kommune.

Kompetenceløft og videreuddannelse

De midtjyske kommuner har fokus på at sikre, at man har de nødvendige kompetencer i forhold til målgruppen, udsatte gravide kvinder med skadeligt rusmiddelforbrug.

TIL FREMADRETTEDE INDSATSMODELLER

4.1 Formål med beskrivelsen

Socialstyrelsen beskriver i anmodningen, at de ønsker svar på følgende:

Formålet med at kommunerne udarbejder forslag til fremadrettede indsatsmodeller for målgruppen er at kvalificere den faglige dialog om koordinationen og udbuddet af højt specialiserede indsatser til målgruppen af udsatte gravide med skadeligt rusmiddelforbrug.

Socialstyrelsen ønsker, at kommunernes forslag kan bidrage yderligere til den faglige dialog om tilrettelæggelsen af døgnbehandlingsindsatser til målgruppen.

Socialstyrelsen anmoder derfor om, at kommunerne i deres forslag besvarer følgende spørgsmål:

1. Hvordan vil kommunerne fremadrettet fagligt tilrettelægge helhedsorienterede, koordinerede og højt specialiserede indsatser til udsatte gravide med skadeligt rusmiddelforbrug? Herunder inddrager døgnbehandlingsindsatser?
2. Hvordan vil kommunerne fremadrettet koordinere og samarbejde inden for, på tværs af og med regionerne om højt specialiserede indsatser til udsatte gravide med skadeligt rusmiddelforbrug? Herunder inddrager døgnbehandlingsindsatser?
3. Hvilke formelle organiseringer, samarbejdsaftaler og lignende vil kommunerne etablere i forhold til indsatsen til målgruppen på regionalt eller nationalt niveau?

Nedenfor følger de midtjyske kommuners svar på anmodningen om beskrivelse af tema 2.

4.2 De midtjyske kommuners fremadrettede faglige tilrettelæggelse af indsatser

De midtjyske kommuner vurderer, at de indsatser som målgruppen af udsatte gravide kvinder modtager i dag, i væsentlig grad matcher de behov, som målgruppen har.

De fleste fra målgruppen udsatte kvinder med et skadeligt rusmiddelforbrug, som kommunerne møder, er ambulante indsatser i nærmiljøet, som i langt de fleste tilfælde er det mest optimale for den gravide (og barnet). Dette skyldes, at den gravide på denne måde er tæt på sine nære relationer. Her fremhæves især samarbejdet med familieambulatoriet som værende frugtbart, kombineret med et godt tværfagligt samarbejde internt i kommunen.

Den målgruppe, som kan profitere af døgntilbud, ses relativt sjældent. I de tilfælde kommunerne møder målgruppen, benytter kommuner som hovedregel eksisterende almindelige døgntilbud (fx nævnes Betesda eller Sct. Ols), selv om ikke alle kommuner benytter døgnbehandlingstilbud. Enkelte kommuner efterspørger i den forbindelse et højt specialiseret døgntilbud med både rusmiddel – og familiebehandling.

Ved etableringen af højt specialiseret tilbud fremdrog de midtjyske kommuner på dialogmødet følgende opmærksomhedspunkter og forslag, som er vigtige i den faglige tilrettelæggelse af et højt specialiseret døgntilbud:

- Det er centralt med en tværfaglig og helhedsorienteret indsats. Og måske skal man starte et andet sted end selve misbrugsproblematikken for at lykkes med indsatsen?
- Hvis det skulle etableres, bør tanken om et familietilbud overvejes. Parrene er ofte så forbundet, at de ikke kan fastholdes i behandling, hvis de bliver adskilt. Et døgntilbud ville kræve tværfaglige medarbejdere. Det skal være helhedsorienteret, dvs. med fagpersoner fra Familieambulatoriet, rusmiddelcenter, sundhedsplejen, familieafdelingen mv.
- Der er behov for at den eventuelle partner er en del af tilbuddet, da den gravide ellers ikke kan fastholdes i at stoppe misbruget.
- Det skal være et fleksibelt tilbud, hvor behandlingen tilpasses den gravides konkrete livssituation
- Der kunne arbejdes med påvirkning af den gældende lovgivning, jf. at den gravide skal give samtykke til tilbageholdelse og som følge heraf manglende mulighed for tvangsanbringelse. Det er vurderingen, at den nuværende tilstand ikke fungerer.
- Involvering af civilsamfundet. Konkret foreslås, at civilsamfundsorganisationer, fx Mødre Hjælpen, kan hjælpe til med motivationsarbejdet for at komme i behandling, fastholdelse i behandling samt opfølgingsdelen efter fødslen

- Udfordringen er finansieringen ift. etableringen af tilbuddet. Fx at der skal være et optageområde, som er stort nok til, at der er grundlag for at etablere tilbuddet. Det er nok behov for et landsdækkende tilbud, før der er volumen nok til, at tilbuddet kan opretholdes. Ikke engang Aarhus har nok til at lave et døgntilbud. Det vil være et dyrt tilbud, og det kan være svært at opretholde specialiseringen.

Ovenstående skal ses som indspark til den igangværende centrale udmelding ift. at afsøge muligheden for at etablere et højt specialiseret døgnbehandlingstilbud for målgruppen.

DASSOS ser frem en fortsat konstruktiv dialog med Socialstyrelsen om mulighederne ift. at etablere et højt specialiseret døgntilbud og indgår gerne heri.

4.3 De midtjyske kommuners fremadrettede organisering ift. indsatsen

Man bør styrke den forebyggende indsats. Man kan med fordel øge fokus på, hvordan vi i højere grad vidensdeler med andre aktører i kommunalt regi, såsom mestringsvejledere, ydelsesafdelinger, jobkonsulenter osv. som led i tidlig opsporing. Dette i et forebyggende sigte, således at vi dels kan forebygge eventuel graviditet (vejledning) samt dels tidligere opspore potentielt sårbare gravide – også dem med misbrugsproblematik.

Der kan også overvejes et tværfagligt, helhedsorienteret tilbud i samarbejde med civilsamfundsaktører som et alternativ til døgntilbud. Et sådant tilbud kunne med fordel beskrives nærmere.

Det bør undersøges, om der kan organiseres tværfaglige teams i nogle af kommunerne, som kan rykke ud, hvis der skulle komme en udsat gravid med behov for et døgnbehandlingstilbud. Dette team kunne fx komme ud på et af de etablerede almindelige døgnbehandlingstilbud (rusmiddel eller familiebehandling), hvor den gravide opholder sig, og bidrage med den nødvendige specialiserede viden. Herudover skulle den gravides sagsbehandler samt Familieambulatoriet være koblet på. Grundidéen er at opbygge tværfaglig ekspertise.

Hvis vi udbygger døgntilbuddene, er der behov for, at det også kan håndtere ambulante tilbud, da det ikke er alle, der ønsker at få et døgntilbud.

Slutteligt kan vi fokusere på der, hvor vi allerede har de relevante kompetencer (fx Familieambulatoriet) og organiser med udgangspunkt i dette. Samarbejde kan også foregå i klyngeregi – fx at man drøfter sager i klyngeregi eller udvikler tilbud i samarbejde med hinanden.

Ovenstående skal ses som indspark til den igangværende centrale udmelding ift. at afsøge muligheden for at etablere et højt specialiseret døgnbehandlingstilbud for målgruppen.

DASSOS ser frem en fortsat konstruktiv dialog med Socialstyrelsen om mulighederne ift. at etablere et højt specialiseret døgntilbud og indgår gerne heri.